

УДК 378.147.091.3:61

Форми та принципи реалізації інтерактивних технологій для формування професійних умінь у майбутніх лікарів

Роман Алексеєнко,
кандидат медичних наук,
доцент,
Харківський національний медичний університет

Інтерактивні методи як найважливіший освітній ресурс

Парадокси сучасної освітньої ситуації полягають у тому, що, незважаючи на наявність величезної кількості досліджень, що демонструють вплив соціальних взаємодій на ефективність навчання, інтелектуальний й особистісний розвиток тих, кого навчають, в освітній практиці продовжують домінувати монологічні, пояснювально-ілюстративні методи. Тим часом інтерактивними або діалоговими називають групу навчальних методів, у яких соціальні взаємодії розглядаються як найважливіший освітній ресурс, що дозволяє інтенсифікувати процес навчання, тобто значно підвищити його розвиваючий потенціал, поглибити й розширити засвоєний зміст освіти. До інтерактивного відносять, таким чином, не всі методи активного навчання, а лише ті, які будуються на психологічних механізмах посилення впливу групи на процес засвоєння кожним учасником досвіду взаємодії й взаємонавчання. Це, насамперед, тренінг, ділова гра, дискусія й проектний семінар.

Причин сформованого парадокса, тобто недостатнього використання методів навчання, теоретично й практично

обґрунтованих у своїй ефективності, швидше за все, недостатньо. Серед них, ймовірно, і більш тривала традиція використання пояснювально-ілюстративних методів у навчанні, і недовіра до відносно інноваційних — діалогових — методів, і відсутність власного досвіду інтерактивного навчання у педагогів. Очевидна необхідність впровадження інтерактивних методів у професійну освіту, оскільки вони за своєю суттю адекватні цілям і змісту медичної освіти та є шляхом до вирішення проблеми застосування цих методів у педагогічній практиці [1, 2].

Щіль підготовки майбутніх лікарів — засвоєння культури медичної праці, що за даними сучасних досліджень визначається трьома основними складовими (медична діяльність, спілкування з пацієнтом й особистість лікаря). Тоді стає зрозумілим, що саме інтерактивні методи дозволяють реалізовувати цю мету. Якщо орієнтуватися на повне уявлення про зміст освіти, відповідно до якого вона представлена медично адаптованою системою знань, умінь і навичок, досвідом творчої діяльності й досвідом ціннісного ставлення до світу, що забезпе-

чує розвиток особистості, то очевидно, що інтерактивні методи дозволяють засвоїти всю повноту цього змісту, на відміну від пояснювально-ілюстративних методів, більшою мірою орієнтованих на перший компонент змісту.

Багато основних методичних інновацій пов'язано сьогодні із застосуванням інтерактивних методів навчання. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес організований таким чином, що практично всі студенти виявляються залученими в процес пізнання, вони мають можливість розуміти та рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Спільна діяльність студентів у процесі пізнання, засвоєння навчального матеріалу означає, що кожний вносить свій особистий індивідуальний внесок, іде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Причому відбувається це в атмосфері доброзичливості й взаємної підтримки, що не тільки дозволяє одержувати нове знання, але й розвиває саму пізнавальну діяльність, переводить її на більш високі форми кооперації й співробітництва [3].

У порівнянні з традиційними, в інтерактивних моделях навчання змінюється й взаємодія з викладачем: його активність уступає місце активності студентів, завдання викладача — створити умови для розвитку їх ініціативи. В інтерактивній технології студенти виступають повноправними учасниками, їх досвід важливий не менш, ніж досвід викладача, який не стільки дає готові знання, скільки спонукає студентів до самостійного пошуку.

На основі нових інтерактивних технологій стає можливим змінити, причому радикально, роль викладача, зробити його не тільки носієм знань, але й керівником, ініціатором самостійної творчої роботи студента, виступити провідником в океані найрізноманітнішої інформації, сприяючи самостійному виробленню у студентів критеріїв та засобів орієнтації, пошуку раціонального в інформаційному потоці.

У наш час методистами й викладачами розроблено чимало форм групової роботи

для навчального процесу. Найбільш відомі з них — «велике коло», «вертушка», «акваріум», «мозковий штурм», «дебати». Ці форми ефективні в тому випадку, якщо на заняттях обговорюється яка-небудь проблема в цілому, про яку в студентів є свої первісні знання, отримані раніше на заняттях або в життєвому досвіді. Крім того, обговорювані теми не повинні бути закритими або дуже вузькими [4].

Тим педагогам, хто зважився працювати в інтерактивній технології, необхідно пам'ятати про деякі правила організації інтерактивного навчання на заняттях.

Правило перше. У роботу повинні бути залучені тією чи іншою мірою всі учасники (студенти). Із цією метою корисно використати технології, що дозволяють включити всіх учасників семінару в процес обговорення.

Правило друге. Треба подбати про психологічну підготовку учасників. Мова йде про те, що не всі, хто прийшов на заняття, психологічно готові до безпосереднього включення в ті або інші форми роботи. Виявляється відома закріпаченість, скутість, традиційність поведіння. У цьому випадку корисні розминки, постійне заохочення студентів до активної участі у роботі, надання можливості для самореалізації студента..

Правило третє. Студентів, які навчаються в технології інтерактиву, не повинно бути багато. Кількість учасників і якість навчання можуть знаходитися в прямій залежності. У роботі не повинні брати участь більше 30 чоловік. Тільки при цій умові можлива продуктивна робота в малих групах. Адже важливо, щоб кожний був почутий, кожній групі надана можливість виступити з проблеми.

Правило четверте. Віднести до увагою до підготовки приміщення для роботи. Це не таке просте питання, як може здатися спочатку. Навчальна кімната повинна бути підготовлена з таким розрахунком, щоб учасникам було легко пересаджуватися для роботи в більших і малих групах. Іншими словами, для студентів повинен бути створений фізичний комфорт.

Правило п'яте. Необхідно з увагою ставитись до питань процедури й регламенту. Про це треба домовитися з самого початку й намагатися не порушувати його. Наприклад, корисно домовитися про те, що всі учасники будуть виявляти терпимість до будь-якої точки зору, поважати право кожного на свободу слова, повагу його достоїнства.

Правило шосте. Віднести з увагою до розподілу учасників семінару на групи. Спочатку його краще побудувати на основі добровільності. Потім доречно скористатися принципом випадкового вибору.

Роботи, присвячені проблемам віртуальної або дистанційної освіти, використанню сучасних інформаційних технологій у медичній освіті, ще більше переконують у необхідності засвоєння майбутніми лікарями методів інтерактивного навчання, без яких не можна одержати необхідний ефект від використання комп'ютера в освіті [5, 6].

Аналіз основних тенденцій у розвитку освіти у світі показує рух у бік інноваційної, розвиваючої, інтенсивної, гуманної, індивідуально-орієнтованої стратегії або парадигми освіти, спроби подолання авторитарної, догматичної, технократичної, адаптивно-дисциплінарної або пояснювально-ілюстративної стратегії, яка характерна для освітньої практики всіх країн. Очевидно, що інтерактивні методи адекватні саме особистісно-діяльнісній або особистісно-орієнтованій парадигмі й дозволяють втілити її в реальну освітню практику. В такому змісті їх по праву називають методами двадцять першого століття, методами перспективними, що мають майбутнє в мінливому освітньому просторі інформаційного суспільства. Очевидно й те, що в закордонних теоретичних дослідженнях і в педагогічній практиці, у тому числі в практиці підготовки різних фахівців, ідеї інтенсифікації інтерактивного навчання одержали більше поширення [7].

Інтенсифікувавши процес медичної освіти, можливо не тільки підвищити її

якість, але й вирішити проблему впровадження в клінічну практику методів інтенсифікації — методів інтерактивного навчання студентів. Це дозволить перейти від декларацій про парадигмальне зрушення в освітніх технологіях до реального процесу зміни парадигми вищої медичної освіти.

Аля цього необхідно розгорнуте психолого-педагогічне обґрунтування специфіки, принципів, необхідності, можливостей, обмежень інтенсивної медичної освіти з використанням інтерактивних методів у сучасній вищій медичній освіті, тобто розробка теорії інтенсивного (інтерактивного) навчання майбутніх лікарів. Інтерактивна освіта повинна отримати цілісне психолого-педагогічне обґрунтування через опис принципів, механізмів впливу на професійну свідомість, професійну спрямованість, педагогічну рефлексію, мислення, комунікативну компетентність майбутніх лікарів і через опис конкретних психолого-педагогічних умов, створюваних в освітньому процесі.

В умовах інтерактивного навчання, як показують результати спостережень, анкетування, тестування, вивчення продуктів проектної й реальної діяльності студентів, розвивається особистісна відповідальність за прийняті рішення, змінюється локус контролю, у студентів підсилюється почуття особистісної включеності в освітній процес і формується відповідальність за власні освітні результати.

Найважливішим механізмом інтенсифікації медичної освіти в інтерактивному навчанні є інтеріоризація досвіду продуктивних взаємодій студентів з викладачами. Викладачі в цьому випадку виступають як носії педагогічної культури: культури ціннісно-значущих відносин, культури педагогічно доцільних комунікацій, культури педагогічної діяльності.

Рефлексивні роботи студентів на різних етапах навчання й після закінчення всього курсу не тільки показують їх високу особистісну задоволеність процесом і результатами навчання, але дозволяють

виявити позитивну динаміку в критичності, гнучкості, самостійності й глибині мислення, у мовній компетентності (засвоюються складні мовні жанри, розвиваються всі показники сформованості монологічної й діалогічної мови), у сформованості загальнонавчальних навичок (читання й осмислення наукових текстів, реферування, педагогічне дослідження й проектування), у змісті й модальності навчальної мотивації (формується стійка потреба в самоосвіті, глибокі й діючі пізнавальні інтереси, переживаються інтелектуальні емоції, які приносять особистості глибоке задоволення). Всі перераховані показники свідчать про розвиток особистісних професійно значущих якостей майбутніх лікарів, про формування в них необхідних компонентів спілкування з пацієнтом й про придбання студентами основних професійних умінь і навичок: аналітичних, прогностичних, рефлексивних, гностичних, медичних [8].

Завдяки високій освітній ефективності інтерактивні методи як форма інтенсивної медичної освіти пред'являють досить високі вимоги до особистості й мотивації тих, кого навчають, і виступають як своєрідні індикатори особистого й професійного неблагополуччя викладачів і як індикатори, що виявляють психопатичні прояви або недостатню мотивацію й особистісну незрілість, розумову ліню при високій демонстративності й неадекватній самооцінці в деяких студентів.

Дискусія, аналіз реальних ситуацій, мозковий штурм, рольова або імітаційна гра ведуть до створення сприятливої психологічної атмосфери на занятті, до посилення мовної й інтелектуальної активності тих, кого навчають, підвищують їх зацікавленість, почуття впевненості в собі, знижують тривожність і створюють значеннєвий контекст комунікацій.

При тривалому й систематичному використанні інтерактивних методів, в умовах парадигмальних змін в органі-

зації освітнього процесу, які дозволяють кваліфікувати його як процес інтерактивного навчання, цей ефект виражений досить сильно й виявляється в показниках особистісного росту — особистісної продуктивності. Студенти засвоюють уміння справлятися з непростими навчальними проблемами, проявляючи оптимізм і реалістичний погляд на ситуації [9].

Таким чином, інтерактивне навчання дозволяє вирішувати одночасно кілька завдань. Головне — воно розвиває комунікативні вміння й навички, допомагає встановленню емоційних контактів між студентами, забезпечує виховне завдання, оскільки привчає працювати в команді, прислухатися до думки своїх однокурсників.

Інтерактивні методи можуть виступати на початкових етапах навчання як своєрідні діагностичні процедури, що виявляють характер навчальної мотивації й сформованість навчальної діяльності студентів. Використання інтерактиву в процесі семінарського заняття знімає нервову навантаженість, дає можливість міняти форми їх діяльності, перемикає увагу на вузлові питання теми занять.

Викладач виступає в інтерактивних технологіях у декількох основних ролях. У кожній з них він організує взаємодію учасників з тією чи іншою областю інформаційного середовища. В ролі інформатора-експерта викладач подає текстовий матеріал, відповідає на питання студентів, відслідковує результати процесу тощо. В ролі організатора-фасілітатора він налагоджує взаємодію студентів із соціальним та фізичним оточенням (розбиває на підгрупи, спонукає їх самостійно збирати дані, координує виконання завдань, підготовку міні-презентацій й т.д.). В ролі консультанта викладач звертається до професійного досвіду студентів, допомагає шукати вирішення вже поставлених завдань, самостійно ставити нові тощо.

Література

1. Богданова, І. М. Модульний підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя / І.М. Богданова. — Одеса : Малк, 1998. — 284 с.
2. Бордовская, Н. В., Реан, А. А. Педагогика : учеб. для вузов / Н.В. Бордовская, А.А. Реан // Сер. «Учебник нового века». — СПб. : Питер, 2000. — 304 с.
3. Даниленко, Л.І. Основні проблеми освітньої інноватики в сучасній теорії та практиці / Л.І. Даниленко // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : зб. наук. пр. — К. : Логос, 2000. — С. 6–11.
4. Суворова, Н. Интерактивное обучение: новые подходы / Н. Суворова. — М., 2005.
5. Мясоед, Т.А. Интерактивные технологии обучения: спец. семинар для учителей / Т.А. Мясоед. — М., 2004.
6. Кан-Калик, В. А. Основы профессионально-педагогического общения / В.А. Кан-Калик. — Грозный, 1979.
7. Коваленко, Е.Э. Методика профессионального обучения : учеб. для инженеров-педагогов, преподавателей спецдисциплин системы профессионально-технического и высшего образования / Е.Э. Коваленко— Харьков : ЧП «Штрих», 2003. — 480 с.
8. Дмитренко, Т.О. Сучасний стан вирішення проблеми педагогічного процесу // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. — Харків : УІПА, 2004. — №1. — С. 14–18.
9. Кошелева, В.С. Індивідуалізація навчання як одна з особливостей модульних технологій // Проблеми розробки та впровадження модульної системи професійного навчання: III Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 18–21 квітня 2005 р. / В.С. Кошелева. — Харків : УІПА, 2005. — Ч.2. — С. 43.

20.04.2012